

Доцент кафедри конституційного та муніципального права, Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

Рижук Юлія Миколаївна

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПОЛЩЕЙСЬКОГО ОМБУДСМЕНУ В УКРАЇНІ

Важливе місце у сучасній демократичній державі займає інститут омбудсмена, адже саме на даний інститут покладається контроль за дотриманням прав і свобод людини і громадянина. Інститут омбудсмена у сучасній юридичній науці можна розуміти як незалежний, самостійний, публічно-правовий, як правило, державний або громадський інститут, запроваджений з метою забезпечення державного (або прирівняного до нього публічного) захисту прав і законних інтересів трудових мігрантів та членів їх сімей, їх дотримання та поваги органами державної влади і місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, а також організаціями, установами або іншими інституціями, що спеціалізуються на наданні публічних послуг [1, с. 38].

В Україні функції омбудсмена покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що на постійній основі здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції [2]. Виходячи з даного положення, на Уповноваженого покладено широке коло повноважень у різних сферах суспільного життя щодо контролю та захисту прав людини. Функціонування такого органу у державі є запорукою зміцнення законності та утвердження правової основи функціонування всієї системи державної влади на основі принципу визнання людини, її прав та інтересів головною соціальною цінністю.

В той же час, як свідчить зарубіжний досвід, функціонування інституту омбудсмена набуває більшої ефективності, якщо сфери його контролю розподілені між спеціалізованими омбудсменами, тобто спеціально створеними інститутами, що забезпечують різні сфери прав і свободи громадян, та/або права і свободи різних груп населення. Так, функціонування в Україні інституту Уповноваженого Президента з прав дитини [3], Урядового уповноваженого з питань гендерної політики [4], створення інституту Освітнього омбудсмену [5], розробка Проекту Закону про Установу бізнес-омбудсмена [6] та обговорення впровадження інституту Громадського уповноваженого територіальної громади з питань захисту їхніх питань (муніципального омбудсмену) [7] підтверджує той факт, що і Україна обрала шлях розвитку функціонування спеціалізованих

омбудсменів, з метою всебічного контролю за захисту прав і свобод людини і громадянина.

Важливе значення у процесі забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина займає поліція. Так, пріоритет законодавчого визначення ролі та місця поліції у сучасному суспільстві належить Раді Європи. Саме з прийняттям у 1979 році Асамблеєю Ради Європи «Декларації про поліцію» [8] було закріплено правовий статус та базові принципи роботи поліції. Так, основи правового статусу поліції виходять з наступного:

- поліція є державною службою, створеної відповідно до закону, в обов'язки якої входить підтримка і охорона правопорядку;
- поліцейський повинен протидіяти фактам порушення закону;
- для повного здійснення прав людини і основних свобод основною умовою є наявність мирного суспільства, що користується привілеями порядку і громадської безпеки;
- на посаді поліцейського не можуть працювати особи, які, перебуваючи на службі в поліції, порушили права людини;
- прийняття правил професійної етики поліції з урахуванням прав людини і основних свобод сприятиме вдосконаленню європейської системи захисту прав і основних свобод людини.

Відповідно до Закону України «Про національну поліцію» [9] Національна поліція служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Так, у статті 2 зазначеного закону визначено основні завдання поліції, а саме надання поліцейських послуг у сферах:

1. забезпечення публічної безпеки і порядку;
2. охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
3. протидії злочинності;
4. надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

З метою реалізації державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини під час виконання покладених на поліцію завдань, Головою Національної поліції України було підписано Наказ від 27.11.2015р. № 128., відповідно до якого було затверджено Положення про створення Управління забезпечення прав людини Національної поліції України [10].

Структура Управління забезпечення прав людини Національної поліції України складається з таких відділів, як :

- Відділ уповноважених Голови з питань контролю за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності;
- Відділ організаційного забезпечення діяльності ізоляторів тимчасового тримання [11].

Відділ уповноважених Голови з питань контролю за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності (поліцейські омбудсмени) забезпечує контроль за дотриманням прав і свобод людини працівниками поліції при

підтриманні публічної безпеки та порядку, під час виявлення та розкриття злочинів, запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням та протидії злочинності, досудового розслідування кримінальних правопорушень, виконання інших завдань, покладених на поліцію [12].

Правовий статус поліцейського омбудсмену безпосередньо пов'язаний із правовим статусом самого Управління забезпечення прав людини, зокрема, можна виділити проведення таких заходів у сфері прав людини: освітня діяльність, контрольні заходи, аналітична діяльність та налагодження діалогу [12]. Виходячи з правового статусу Управління та, безпосередньо Відділу уповноважених Голови з питань контролю за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності (поліцейські омбудсмени), можна зробити наступні висновки:

- поліцейський омбудсмен є спеціалізованим омбудсменом в системі захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, що функціонує у окремому підрозділі структури Національної поліції, а саме її Центральному органі управління (апараті);

- правовий статус поліцейського омбудсмену обумовлений завданнями, що нормативно покладені на Управління забезпечення прав людини;

- створення та функціонування інституту поліцейського омбудсмену є позитивними змінами у системі забезпечення захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина, що відповідає загальній тенденції змін в Україні у даній сфері. В той же час, інститут спеціалізованого омбудсмену передбачає певну незалежність в процесі здійснення своїх повноважень, що, в певній мірі, втрачається за визначенням правового статусу поліцейського омбудсмену, що наразі має місце в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голяк Л. В. Інститут спеціалізованого омбудсмана: світовий досвід організації та діяльності: монографія / Голяк Л. В. – Львів: Видавництво «ЗУКЦ», 2011. – 304 с.

2. Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. // Відомості Верховної Ради України від 13.05.1998 р. – 1998. – № 20. – ст. 99

3. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини: Указ Президента України від 11.08.2011 р. // Офіційний вісник Президента України від 11.08.2015 р. – 2011. - № 23. – Спеціальний випуск. – ст. 938

4. Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 р. № 390. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250049925>

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. // Відомості Верховної Ради України від 29.09.2017 р. – 2017. – № 38-39. – ст. 380

6. Проект Закону про Установу бізнес-омбудсмена від 05.05.2016 р. № 4591 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4591&skl=9

7. Проект Концепції статуту територіальної громади міста Києва (нова редакція), 2018 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kyivcity.gov.ua/content/kyiv-new-statut.html>

8. Декларація про поліцію, Резолюція N 690 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи, Міжнародний документ від 08.05.1979 № 690 (1979). // [Електронний ресурс]: міжнародний документ / ООН. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_803

9. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 09.10.2015 р. – № 40-41. – ст. 379

10. Забезпечення прав людини. Національна поліція: офіційний сайт. // [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://old.npu.gov.ua/mvs/control/kyivska/uk/publish/article/213132>

11. Управління забезпечення прав людини. Національна поліція: офіційний сайт. // [Електронний ресурс]: – режим доступу: <http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1998717>

12. Управління забезпечення прав людини. Національна поліція: презентація по діяльності Управління забезпечення прав людини. // [Електронний ресурс]: – режим доступу: <https://ukrainesecuritysector.com/wp-content/uploads/2016/02/Презентація-по-УЗПЛ.pdf>